

republiekindebalie5december

ad windig. 1950

-teksten gezegd en gelezen tijdens onze voorstelling van
'de republiek' in de balie op maandag 5 december 2022.
(20.30 uur tot ±22.30 uur)

introductie

sinterklaasavond. er komen vier mensen eten, voor we naar de salon van de balie gaan om daar de stoelen, tafels, spot, glazen, karaffen water en flessen wijn neer te zetten en aan de 'republiek' te beginnen. meestal zijn we op de eerste maandag van de maand met zo'n man of tien, elf, twaalf, dertien op de singel. ah! de bel, er komt nog iemand. menu: speciale salade met gekookt ei en mayonaise, potage parisien, pasta met salieboter en spinazie en een worstje. zullen ze komen, vanavond? het is sinterklaas. ze zijn er, meer dan vaak. vlak voor m & j aan

hun samenspraak toe zijn, fluistert j m in het oor: 'zullen we hele lange pauzes laten vallen?' en zo zijn we begonnen. zo gezegd, zo gedaan. het is een mooie voorstelling. na afloop is het voor al toe en frequenteren we café 'de koe', om na te praten. het lijkt of alle andere zaken vanavond dicht zijn.

set

jan joris lamers

w.g. seabald

uit 'emigrés 1992

vertaling: ria van hengel

eind september 1970, kort voordat ik mijn baan in de oostengelse stad norwich zou aanvaarden, reed ik met clara naar hingham om een woning te zoeken. over velden, langs hagen, onder brede eiken door, langs enkele verspreide nederzettingen, loopt de weg zo'n vijftien mijl door het land totdat eindelijk hingham opduikt met zijn ongelijke gevels, zijn toren en zijn boomkruinen die nauwelijks boven de vlakte uitsteken. het ruime, door zwijgende façades omringde marktplein was leeg, maar het kostte ons niet veel tijd om het huis te vinden dat de makelaar ons genoemd had. het was een van de grootste ter plaatse; niet ver van de kerk die temidden van een begraasd kerkhof mee schotse pijnbomen en taxussen stond, lag het in een stille straat verborgen achter een manshoge muur en dicht ineengegroeid struikgewas van hulst en portugese laurier. we liepen de licht dalende brede oprijlaan af en staken het met fijn grind gelijkmatig bedekte voorplein over. rechts, achter de stallen en de wagenschuren verhief zich hoog in de heldere herfsthemel een groepje beuken met een kraaienkolonie die nu, vroeg in de middag, verlaten was, de nesten donkere plekken onder het slechts af en toe bewegende bladerdak. de gevel van het royale classicistische gebouw was geheel begroeid met wilde wingerd, de voordeur zwart gelakt. meermalen lieten wij de deureklopper vallen, een gewelfd visselijf van messing, zonder dat er binnen in het huis iets bewoog. we deden een paar stappen achteruit. de ruiten van de in twaalfen verdeelde ramen leken allemaal van donker spiegelglas. het was alsof hier helemaal niemand woonde. en ik moest denken aan het landhuis in de charente dat ik eens vanuit angoulême had bezocht en waar twee krankzinnige broers, de één gedeputeerde, de ander architect, in tientallen jaren rekenen

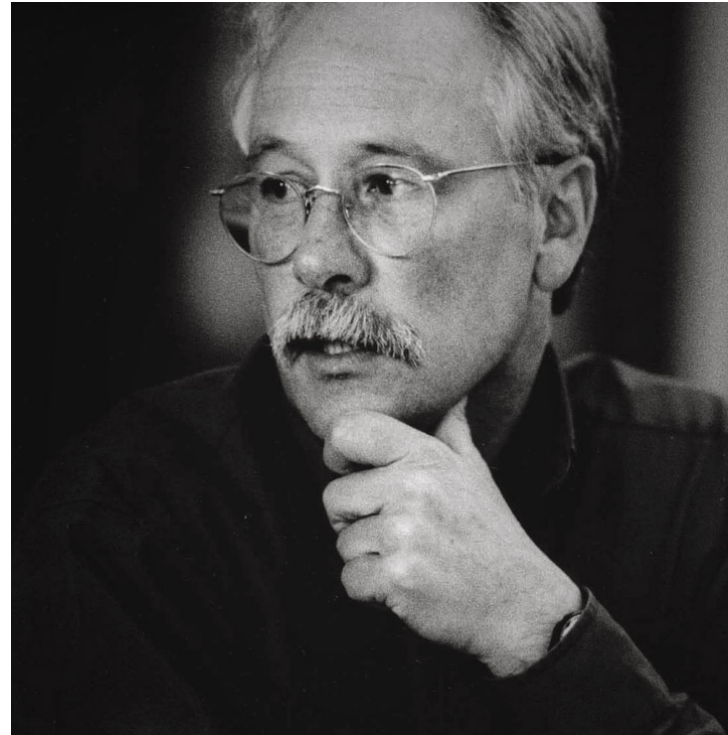
constructiewerk de voorgevel van het paleis van versailles tegenaan hadden gebouwd, een volkomen nutteloos maar van een afstand zeer indrukwekkend decor, waarvan de ramen net zo glimmend en blind waren geweest als die van het huis waar wij nu voor stonden. we zouden zeker onverrichterzake zijn doorgereden als we elkaar niet met zo'n vluchtige blik hadden aangemoedigd om in elk geval de tuin nog in ogenschouw te nemen. voorzichtig liepen wij om het huis heen. aan de noordkant waren de bakstenen groen geworden, bonte klimop bedekte gedeeltelijk de muren, en een bemost pad leidde langs de dienstbodeningang en de schuur voor het brandhout door diepe schaduwen heen en kwam ten slotte als bij een podium uit bij een groot terras met een stenen balustrade, waaronder een groot vierkant gazon lag, omzoomd door bloemperken, struiken en bomen. voorbij het gazon, naar het westen toe, ontvouwde zich het landschap, een park met solitaire linden, olmen en blijvend groene eiken. daarachter de zachte golven van de akkers en het witte wolkengebergte aan de horizon. sprakeloos stonden wij lang naar dit landschap te kijken, dat met zijn hellende en stijgende glooiingen de blik meevoerde naar de verte, en we hadden het gevoel dat we helemaal alleen waren, totdat we in de halfschaduw die door een hoge ceder in de zuidwestelijke hoek van de tuin op het gazon werd geworpen, een roerloze figuur zagen liggen. het was een oude man, die zijn hoofd op zijn gebogen arm liet rusten en geheel verzonken leek in de aanblik van het tuitje grond vlak voor zijn ogen. we liepen dwars over het grasveld, dat al onze stappen een wonderbaarlijke lichtheid verleende, op hem af maar pas toen we heel dicht bij hem waren merkte hij ons op en kwam niet zonder enige verlegenheid overeind. hoewel rijzig en breed in de schouders, maakte hij een gedrongen indruk, ja, je zou zelfs kunnen zeggen dat hij heel klein leek. dat kwam

misschien doordat hij, zoals weldra zou blijken, voortdu- rend een gouden leesbril met halve glazen droeg, waar hij met gebogen hoofd overheen keek, waardoor hij zich waarschijnlijk een buigende, bijna smekende houding had aangewend. het witte haar had hij achteroverge- kamd, maar een paar slierten vielen steeds weer over zijn opvallend hoge voorhoofd. i was counting the blades of grass, zei hij ter verontschuldiging voor zijn geabsor- beerdheid. it's a sort of pastime of mine. rather irritating, i am afraid. hij streek een witte haarsliert weg. stijf en tege- lijk volmaakt waren zijn bewegingen; van een allang in onbruik geraakte voorkomendheid was ook de manier waarop hij zich aan ons voorstelde als dr. henry selwyn. wij kwamen, zo voegde hij eraan toe, zeker voor de wo- ning. voorzover hij wist was die nog niet vergeven, maar we moesten in elk geval geduld hebben tot mrs. selwyn terug was, want zij was de eigenaresse van het huis, hij al- leen maar een bewoner van de tuin, a kind of omamental hermit. gedurende het gesprek dat op deze eerste opmer- kingen volgde, waren wij langs het ijzeren hek gelopen dat de tuin van het open parkland scheidde. we stonden even stil. van achter een klein elzenbosje kwamen drie zware schimmels, snuivend en in hun draf gras opwer- pend vol verwachting posteerden ze zich bij ons. dr. sel- wyn gaf hun voer uit zijn broekzak en streek met zijn hand over hun neusgaten. ze eten genadebrood bij mij, zei hij. ik heb ze vorig jaar voor een paar pond op een paardenveiling gekocht, anders waren ze belist in de vil- derij terechtgekomen. ze heten herschel, humphrey en hippolytus. over hun vroegere leven is mij niets bekend, maar toen ik ze kocht zagen ze er vreselijk uit. hun huid zat vol mijten, hun blik was troebel, en hun boeven waren volkomen gerafeld door al het staan in het natte veld. in- middels, zei dr. selwyn, zijn ze een beetje hersteld, en misschien resten hun nog een paar goede jaren. toen

nam hij afscheid van de paarden, die duidelijk dol op hem waren, en wandelde met ons naar de verder gelegen gedeelten van de tuin, terwijl hij zo nu en dan stilstond om uitvoeriger in te gaan op dat waarover hij sprak. door het struikgewas aan de zuidkant van het gazon leidde een pad naar een met hazelaars omzoomde gang. in de tak- ken, die zich boven ons sloten tot een dak, waren grijze eekhoorns in de weer. de grond was dik bezaaid met de doppen van de opengebroken noten, en honderden herfsttijlozen vingen her spaarzame licht op dat binnen- drong door de reeds droog ritselende bladeren. de haze- laarsgang eindigde bij een tennisveld, waar een witge- kalkte bakstenen muur langs liep. tennis, zei dr. selwyn, used to be my great passion. but now the court has fallen into disrepair, like so much else around here. niet alleen de moestuin, vervolgde hij, wijzend op de half vervallen victoriaanse kassen en het scheefgezakte latwerk voor de leibomen, was na jaren van verwaarlozing aan het bezwij- ken, ook de onbewaakte natuur, hij voelde het meer en meer, zuchtte en zakte ineem onder het gewicht van dat- gene waar wij haar mee belastten. maar de tuin, die eens was aangelegd voor de verzorging van een veelkoppig huishouden en waaruit gedurende het hele jaar zeer vak- kundig gekweekte groente en fruit op tafel kwam, leverde ondanks alle verwaarlozing ook nu nog zoveel op dat hij meer dan genoeg had voor zijn eigen, toegegeven steeds slinkende, behoeften. de verwildering van de vroeger zo voorbeeldige tuin had overigens, zei dr. selwyn, het voor- deel dat datgene wat erin groeide, of wat hij hier en daar zonder veel omhaal gezaaid of geplant had, naar zijn idee uitzonderlijk goed smaakte. wij liepen tussen een bed vol doorgesloten asperges met schouderhoog loof en een rij machtige artisjokkenplanten door naar een klein groepje appelbomen, waaraan een massa roodgele vruchten hing. een dozijn van die sprookjesappels, die

inderdaad wat smaak betreft all overtroffen wat ik sindsdien heb geproefd, legde dr. selwyn op een rabarberblad en deed ze clara cadeau met de opmerking dat deze soort heel zinvol beauty of bath heette. twee dagen na deze eerste ontmoeting met dr. selwyn namen wij onze intrek in prior's gate.

--

sebald

annette kouwenhoven
een ontmoeting met de russische filosoof
oxana timofeeva,
door elisabeth von thadden
(fragment)
uit: 'die zeit' november 2022

ook deze keer wil ze terug. morgen vertrekt haar vlucht naar st. petersburg. wanneer ze naar conferenties reist, recentelijk in stavanger en nu in berlijn, wordt de filosofe oxana timofeeva vaak gevraagd waarom ze in deze tijden van oorlog vrijwillig terugkeert naar haar land, rusland, ook al loopt ze daar gevaar als meedogenloze criticus van het regime. de politie is bij vrienden van haar binnen

gefallen, hun huizen werden doorzocht, en ze vroegen naar de boeken van timofeeva. ze stonden daar op de plank. de vrienden ontvluchtten rusland hierna. maar de filosoof zelf doet het andersom: ze reist weer naar huis. oxana timofeeva is sinds het begin van de oorlog een van de stemmen in rusland die het waard zijn om gehoord te worden. in haar teksten noemt ze rusland een imperialistische petrostaat geregeerd door een paar kleptocraten die het volk hun rijkdom wil ontstelen en vreedzame buuren wil vernietigen: 'fossiel fascisme'. en tegelijkertijd noemt ze rusland bijna teder 'mijn land' en noemt ze de mensen van het land 'mijn volk'. onzekerheid begeleidt ons gesprek, waarvoor we elkaar ontmoeten op een zomerse novemberdag in de berlijnse redactie. wat kan worden besproken en afgedrukt zonder iemand in gevaar te brengen?

een espresso graag. ze zegt dat het veel voor haar betekent om hier op de redactie te gast te zijn. haar moeder werkte ook als journalist: in de oliestad surgut aan de ob, richting de poolzee. de familiegeschiedenis, die van siberië via kazachstan en surgut naar moskou en vervolgens st. petersburg voert en waarin voornamelijk vrouwen voorkomen, is ook het onderwerp van timofeeva's nieuwste boek *how to love a homeland*, in het duits vertaald als *heimat*: een juweel van minimalistische verhalen uit een wereld die bijna niemand in het westen kent. het houten huisje van de grootouders en de verse koemelk in de avond, de kazachse papavervelden, het berkensap te koop aan de kant van de weg, de siberische winters bij min 50 graden, geweld, dood en drugs in de steden na de ineenstorting van de sovjet-unie.

dus waarom gaat ze steeds terug naar st. petersburg? ze antwoordt in haar expressieve engels, waarin ze ook haar boeken schrijft: »er is veel te doen in rusland, dingen te doen, maar niet minder in europa. ik ben een nomade

die schrijft over de liefde voor thuis maar die bewegingsvrijheid waardeert. ik wil onderweg zijn naar mijn eigen plannen: ik wil niet vluchten. ontsnappen heeft iets vernederends

de 44-jarige is professor aan de european university, een kleine onafhankelijke instelling in st. petersburg die tot nu toe op wonderbaarlijke wijze aan de censuur is ontsnapt. en, wat voor haar belangrijk is: ze behoort tot de kunstenaarsgroep 'chto delat' ('wat moet er gebeuren'), die bijeenkwam in st. petersburg totdat een deel van de groep in september het land verliet na huiszoekingen. en het gevaar dat ze loopt? het regime grijpt willekeurig in, zegt ze, een basisprincipe van staatsterreur, maar het geeft je vaak nog een laatste kans om aan arrestatie te ontkomen.

dus neemt ze het risico, een leven zonder risico's eindigt in niets doen en stilstand, en dat is waar totalitaire systemen op vertrouwen: 'ik zeg altijd tegen mezelf wat de titel van mijn favoriete film van rainer werner fassbinder zegt: 'angst essen seele auf'. 'angst is de vijand van het volk'.

van de mensen? ja van het volk. een begrip dat niet aan rechts mag worden overgelaten, evenmin als het woord vaderland, dat heideggers begrip van 'blut und boden' niet verdient. dit brengt de filosoof tot de kern van haar denken: hoe kan men mensen en het vaderland heroverwinnen zonder in de val van nationalisme of fascisme te trappen?

het volk is, in tegenstelling tot de elites, in staat tot politiek productieve onrust. poetin ontkende dan ook de aanvalsoorlog tegen de oekraïne, om het eigen volk ervan te weerhouden in opstand te komen. deze stelling, die ze ontwikkelde en in het westen publiceerde, wil ze ook in het russisch uitgeven. het is niet voor niets, zegt ze, dat

de arbeiders van yakutia nog maar een jaar geleden in de ijzige siberische vrieskou op straat hebben staan protesteren. en daar niet alleen: in het hele gigantische rijk waren er, van tijdszone naar tijdszone arbeidersprotesten tegen de heersende autokratie. totdat de terreur van de politie ze neersloeg en de oorlog begon.

nog maar twee jaar geleden dacht timofeeva vanwege de politieke onrust: als de russische autokratie verandert in een neofeodale monarchie met tsaristische trekken, dan is een nieuwe revolutie een kwestie van tijd. omdat de kleine klik aan de macht het al zo lang heeft overdreven met hun hebzucht. om zichzelf te redden viel het poetin regime vervolgens oekraïne aan en verdedigde het zijn eigen fossiele bedrijfsmodel met alle middelen.

wanneer oxana timofeeva het regime fascistisch noemt, is dat ook omdat het fascisme een reactie is geweest op dreigende revoluties. hierin sluit ze zich aan bij de Europese filosofen georges bataille en walter benjamin, die haar werk (mede) vormgaven.

--

maureen teeuwen

marcel proust

uit: 'de vijfenzeventig bladen'

in 1949 benaderde suzy mante-proust, bernard de fallois met het verzoek de verzameling handschriften te ordenen die zij in 1935 had ontvangen van haar vader robert proust, de jongere broer van marcel proust. robert erfde de verzameling bij de dood van de schrijver in 1922. op basis daarvan stelde bernard de fallois twee uitgaven samen: 'jean santeuil' in 1952 en 'contre sainte-beuve' in 1954. daarna begon hij aan een proefschrift over het werk van marcel proust, een project waarvan hij later weer afzag. na zijn dood werd een aantal manuscripten van

proust - in het onderhavige boek 'pallois-archief' genoemd - bij hem thuis aangetroffen, waaronder de vijfenzeventig bladen, het oudst bekende manuscript van 'op zoek naar de verloren tijd'. de fallois was de eerste die op het bestaan van het manuscript wees in het voorwoord bij zijn uitgave van 'contre sainte-beuve'. het manuscript van de 'soixante-quinze feuillets', dat als het ware toegang verschaft tot een oude proustiaanse crypte, wordt bewaard in de bibliothèque nationale de france.

jean-yves tadié:

het sacrale ogenblik

hier zijn ze dan, vijfenzeventig bladen, zo lang verborgen, zo lang verwacht en legendarisch geworden! in 'le peuple' betreurt michelet het dat geniale kunstenaars de sporen van het ontstaan van hun eigen werken hebben uitgewist: 'zelden bewaren ze de voorstudies als voorbereiding op het scheppingsmoment: de historicus probeert het unieke ogenblik van het scheppen te vatten, het 'sacrale ogenblik' waarop het grote kunstwerk voor het eerst aan de bron ontspringt. dit 'sacrale ogenblik' komen we nu met deze publicatie van 'de vijfenzeventig bladen' nader. het waardevolle van deze bladzijden uit de toekomstige roman is dat ze als eerste geschreven werden, hoewel ze ons als laatste bereiken. toen de bezorgers van het werk van proust in de pléiade-reeks bij uitgeverij gallimard, en wetenschappers uit de parijse onderzoeksgroep 'institut des textes et manuscrits modernes' (item), zich toelegden op de reconstructie van de geschiedenis van de proustiaanse tekst aan de hand van verschillende overgebleven lagen en opeenvolgende sporen, moesten ze het zonder die allereerste bouwstenen stellen. net als archeologen die onder de gotische kathedraal een merovingisch of romaans kerkje zoeken.

proust

een avond op het land

een paar dagen later werd besloten dat ze met mijn broer naar madame de z. zou vertrekken die ons had uitgenodigd om een paar dagen bij haar door te brengen, en dat ik met mijn vader wat later zou komen. mij werd het niet verteld, om te voorkomen dat ik me al bij voorbaat ongelukkig zou voelen. maar ik heb nooit begrepen hoe een geheim dat iemand probeert voor ons verborgen te houden, goed bewaard of niet, onwillekeurig op ons inwerkt, een soort irritatie, vervolgingswaan, achterdocht bij ons opwekt. // zo voelen kinderen op een leeftijd waarop

ze geen idee kunnen hebben van de wetten van de voortplanting, dat ze worden beetgenomen, ze hebben een voor gevoel van de waarheid. ik weet niet welke duistere aanwijzingen zich in mijn hersenen opstapelden. toen mijn moeder op de ochtend van het vertrek goedgeluimd mijn kamer binnenkwam, naar mijn stellige indruk ver huldte dat ook zij verdrietig was en lachend plutarchus citeerde: 'bij grote rampen wist leonidas hoe hij een stalen gezicht moest zetten, ik hoop dat mijn kanariepietje leonidas waardig zal zijn', zei ik op zo'n wanhopige toon 'je gaat weg', dat ze zichtbaar van streek raakte, ik meende te voelen dat ik haar misschien kon weerhouden of mij mee kon nemen; volgens mij ging ze dat tegen mijn vader zeggen, maar waarschijnlijk weigerde hij, en ze vertelde me dat ze nog een beetje tijd over had voordat ze zich ging klaar~aken, dat ze dat beetje tijd had vrijgehouden om even bij mij langs te komen. ze zou, zoals ik al zei, vertrekken met mijn broertje, en omdat hij van huis wegging, was mijn oom met hem naar évreux gegaan om een foto van hem te laten maken. zijn haar was gekruld als dat van conciërges die op de foto moeten, zijn grote gezicht was omgeven door een helm van zwart, opbollend haar met grote witte strikken,» die waren aangebracht als de vlinders van een infante van velásquez, ik had hem bekeken met de glimlach van een kind voor een jongere broer van wie hij houdt, een glimlach waarvan niet helemaal duidelijk is of er vooral bewondering, ironische superioriteit of vertedering in schuilt, moeder en ik gingen hem zoeken zodat ik afscheid kon nemen, maar hij was onmogelijk te vinden. hij had gehoord dat hij het jonge geitje niet mee kon nemen dat hij had gekregen en waar hij zielsveel van hield, net als van de prachtige kiewagen die hij altijd achter zich aan trok en die hij soms zo goed was 'uit te lenen' aan mijn vader. omdat hij na zijn verblijf bij madame de z. terug zou gaan naar parijs, zou

het geitje aan boeren in de buurt worden gegeven. mijn broer, die ten prooi was aan een diep neerslachtige bui, had de laatste dag willen doorbrengen met zijn geitje en zich volgens mij misschien ook willen verstoppen om uit wraak moeder de trein te laten missen. hoe dan ook, nadat we hem overal hadden gezocht, liepen we zonder enig idee te hebben dat mijn broer daar kon zijn langs het bosje met in het midden de ronde plek waar paarden werden ingespannen om water op te pompen ' en waar nooit meer iemand kwam, toen ons oor werd getroffen door een spreekstem die werd afgewisseld met gekerm, het was inderdaad de // stem van mijn broer en al snel zagen we hem terwijl hij ons niet kon zien; hij zat op de grond, tegen zijn geitje aan, en streelde teder de kop met zijn hand, kustte hem op zijn gave neus, die enigszins rood zag als de neus van een onbenullige, gehoornde dandy met couperose, het groepje herinnerde maar heel in de verte aan de schilderijen waarop een kind een dier aait zoals ze vaak werden gemaakt door engelse schilders. mijn broer, die met één hand opzij van de onafscheidelijke kar kleine satijnen zakjes vasthield, waarin zijn twaalfuurtje, zijn reisbenodigdheden en spiegeltjes waren verpakt, zag er in zijn jurkje voor hoogtijdagen en zijn kanten rok dan wel net zo prachtig uit als de engelse kinderen bij hun dier, maar zijn gezicht drukte onder al die weelde de bitterste wanhoop uit, wat het contrast alleen maar groter maakte, onder al die tierelantijnen had hij rode ogen en een dichtgesnoerde keel, als een desperate statige prinses in een tragedie, met zijn hand, die al te veel te doen had met de satijnen zakjes, die hij niet wilde loslaten want de andere hand kroelde en aaide onophoudelijk het geitje, trok hij boven zijn hoofd zijn haar omhoog met het ongeduld van phèdre: 'wiens akelige hand heeft boven op mijn hoofd de staarten in mijn haar van vliedertjes voorzien?' 'arm geitje' riep hij uit, waarbij hij

het geitje het verdriet toeschreef dat alleen hijzelf voelde, 'wat zul je ongelukkig zijn zonder je baasje, je zult me nooit meer zien, nooit meer' en door het huilen liepen zijn woorden in elkaar over toen hij zei: 'niemand zal lief voor je zijn, zal je aaien zoals ik, je hebt je goed laten vertroetelen, jochie, lieverdje' en toen hij voelde hoe hij door tranen werd verstikt, kreeg hij ineens het idee om zijn wanhoop ten top te voeren door een lied te zingen dat hij moeder had horen zingen en dat hem aanleiding gaf om tweemaal zo hard te snikken omdat het erg goed paste bij de situatie: 'jou roepen vreemde stemmen, ver van jou, vaarwel; jij vrome zuster van het grote eng 'lenkoor' maar ook al was mijn broer nog maar vijfenhalf jaar oud, hij had al wel een vrij gewelddadige natuur en terwijl hij eerst aangegrepen was door zijn eigen verdriet en dat van het geitje, schakelde hij over op woede jegens zijn kwelgeesten, en begon na een korte aarzeling verwoed zijn spiegeltjes op de grond kapot te gooien, de satijnen zakjes plat te trappen, niet het haar uit zijn hoofd te trekken maar wel de strikjes die in zijn haar waren aangebracht en zijn mooie aziatische jurk kapot scheuren // onder het slaan van schrille kreten: 'voor wie zou ik mooi zijn, nu ik je nooit meer zal zien?' riep hij huilend. toen mijn moeder de scheuren in het kantwerk van de jurk zag kon ze niet ongevoelig blijven voor een schouwspel dat haar tot dan toe vooral had ontroerd. ze liep naar mijn broer toe, hij hoorde een geluid, hield onmiddellijk zijn mond, zag haar, zonder te weten of hijzelf was gezien, deinsde driftig en met een intens waakzaam gezicht achteruit en verstopte zich energiek achter het geitje. maar mijn moeder liep naar hem toe. hij moest meekomen maar stelde als voorwaarde dat het geitje tot het station mee zou gaan. de tijd drong, mijn vader, beneden, was verbaasd dat hij ons niet terug zag komen, mijn moeder had me gestuurd om hem te zeggen naar ons toe te komen, bij de

spoorlijn, die we achter de tuin via een binnenweggetje overstaken, want anders zouden we gevaar lopen de trein te missen, en mijn broer voerde met één hand het geitje mee als naar een offer en trok met de andere de zakjes mee die we bijeen hadden gezocht, de scherven van de glazen spiegeltjes, de toilettas en de kar, die ergens op de grond stond. af en toe tilde hij zijn hand met de zakjes uit zijn kar, die dan van de grond kwam, naar zijn opbolgende das en zijn gazen voiles: 'wat weegt dit alles zwaar, die sieraden, die sluiers' en zonder naar moeder te durven kijken, wierp hij haar af en toe, terwijl zijn hand het geitje aaide, woorden toe waarvan ze de intentie niet kon misverstaan: 'arm geitje, jij zou nooit proberen me verdriet te doen, me te scheiden van degenen van wie ik houd. jij bent geen mens, maar je bent ook niet gemeen, je bent niet zoals die gemeneriken; zei hij met een zijdelingse blik op moeder als om te peilen welke uitwerking zijn woorden hadden en te zien of hij zijn doel niet voorbij was geschoten, 'jij hebt me nooit verdriet gedaan' waarna hij in snikken uitbarstte. ' maar toen we waren aangekomen bij de spoorbaan en hij mij had gevraagd het geitje even vast te houden, was hij zo boos op moeder dat hij wegholde, op de spoorbaan ging zitten, ons uitdagend aankeek en zich niet meer verroerde. er was daar op die plek geen hek. elk moment kon er een trein langskomen. gek van angst holde moeder hem af, maar hoe hard ze ook trok, hij bleef zich vasthouden aan de rails met zijn ongelooflijk krachtige achterwerk, waarop hij gewend was in zijn betere dagen zingend door de tuin te huiven, // ze slaagde er niet in hem los te trekken. ze zag bleek van angst. gelukkig dat mijn vader op dat moment opdook, met leden van het personeel, die kwamen kijken of we niets nodig hadden. hij stormde vooruit, trok mijn broer los van de rails, gaf hem tweemaal een draai om zijn oren en gaf opdracht het geitje weg te brengen. mijn hevig

geschrokken broer moest lopen, maar wierp een lange blik vol samengebalde woede op mijn vader en riep: 'ik zal jou nooit meer mijn kar lenen!' beseffend dat de woede van haar, moeder, niet met woorden kon worden overtroffen, zei hij niets meer. moeder nam me apart en zei: 'jij bent groter, dus wees redelijk, trek alsjeblieft geen treurig gezicht op het moment dat we vertrekken, je vader vindt het al vervelend genoeg dat ik wegga, probeer te voorkomen dat hij ons allebei onuitstaanbaar vindt' er kwam geen klacht over mijn lippen, want ik wilde tonen dat ik het vertrouwen dat ze in me stelde en de missie die ze me toevertrouwde, waard was. af en toe voelde ik een onweerstaanbare woede in me opkomen jegens haar, jegens mijn vader, de wens ze de trein te laten missen, 'het tegen mij gesmede plan om me van haar te scheiden, te laten mislukken. die woede maakte plaats voor de angst haar te laten lijden en ik bleef glimlachen, al was ik kapot en ijskoud van verdriet. we moesten.. (afgebroken)

monet

matthias de koning

hans magnus enzensberger

vertaald door peter nijmeijer

vroeger

ach ja, de geest! vroeger was er
van hem altijd sprake. ik vraag me af

waar hij gebleven is, de geest.

ook het lokaalspoor

bengelt al lang niet meer.

verdwenen is de arme man

die moeder kleingeld gaf,

verpakt in een stuk krant,

en een bord soep.

verdwenen is de radio-distributie,

de broekklem. hoe gemakkelijk

kan men het zonder hen stellen!

zo gemakkelijk als het woord *zonder*.

in de tijd van het fascisme

wist ik niet dat ik in de tijd

van het fascisme leefde.

het wemelde van de pianoleraren.

waar zijn zij gebleven?

driepfennigsrukken waren in omloop

en verdwenen. verlegen

hield het woord nostalgie zich schuil

in het wqordenhoek (mitterwurzer tot ohmgeld).

er werd gesproken in gothische letters.

dienstboden gingen naar binnen

door de dienstbodeningangen.

er waren talloze ariërs voorhanden

die de hoek omkwamen

als huurrijtuigen. ze dachten waarschijnlijk

dat ze gebruikt werden.

zelfs zonder plastic draagtasjes

staken oudere mensen

tergend langzaam de natte

gapende adolf hitlerpleinen over.

waar men ook ging of stond

kwamen meisjes, die jarretelles droegen,

jarretelles en keurslijfjes.

er bestonden onbehoorlijke woorden.

klankfilmen klonken.

dat alles is steeds kleiner en kleiner geworden,
onmerkbaar als een stukje sodazeep,
of pijnloos en in één nachtje slapen
als een melktand verdwenen.

het duitse rijk bijvoorbeeld.

het verleden, benauwend

en verlaten, kan onvoorstelbaar

gemakkelijk gemist worden. tot op de dag

van vandaag weet ik niet precies

wat dat is: nostalgie.

een ouderdomsverschijnsel misschien,

of iets besmettelijks.

platluizen, platluizen,,

waar zijn jullie gebleven?

berg toch die oude kiekjes op.

liever verlaat ik mij

op de vergankelijkheid.

die laat geen ontroering

opwellen, is onverstoorbaar

enzensberger

bertolt brecht

kleines organon

voorjaar 1948

vertaling: loek zonneveld

3. theater is van oudsher amusement. dat verleent het theater een bijzondere status: het heeft eigenlijk geen andere legitimatie nodig dan deze ene: vermaak. morele overwegingen zijn overbodig om theater te maken. tenzij die morele overwegingen natuurlijk weer vermakelijk zijn.

5. theatrale kunsten bewegen zich op een hoog en op een laag niveau. en dat mag. zolang ze op welk niveau dan ook maar blijven vermaken.

10. het is op zijn minst opvallend dat er veel stukken bestaan waar grieken, elisabethanen en fransen veel plezier aan hebben beleefd, en waar wij nu nog steeds véel plezier aan beleven.

25. op moreel gebied bestaat er voor het theater niets wat het moet doen, veel wat het kan doen. zelfs aan het vertonen van het asociale kan de samenleving der ongeduldi- gen veel plezier beleven. vaak demonstreert het asociale een groot vernuft en allerlei vaardigheden; die vaardighe- den de baas worden betekent de groei van een eigen, au- thentieke kracht.

26. als we zo'n soort theater willen, dan moeten we het bestaande theater niet laten voor wat het is: ruimtes vol starende mensen die niks met elkaar van doen hebben. ze staren geboeid naar het toneel - deze uitdrukking dient letterlijk genomen te worden. ze zijn ontslagen van activi- teit.

41. de toeschouwer ziet en hoort de gebeurtenissen op het toneel als schetsen, als echo's.

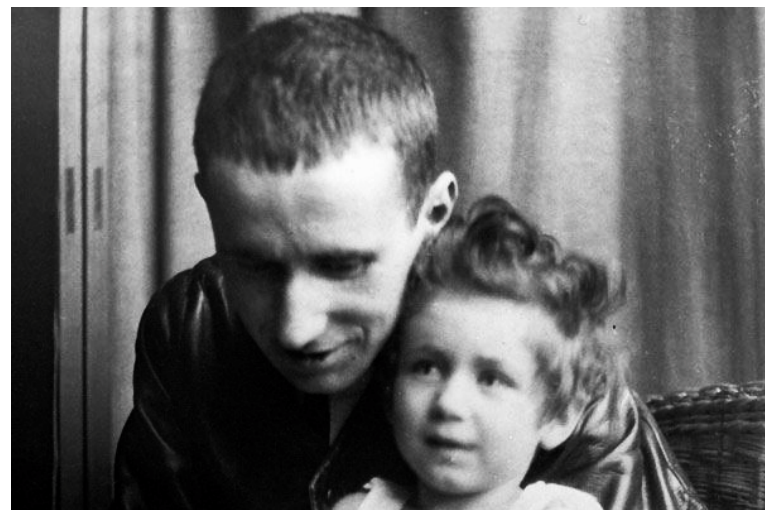
48. een acteur in ons theater gaat nooit op in zijn perso- nage. er bestaat geen groter verwijt aan een acteur dan: 'ja, hij was lear,' op een toneel staat een acteur en die speelt, punt uit' wat hij laat zien is één opvatting over een rol-. zijn eigen meningen en opvattingen mogen nooit

verdwijnen. als hij volledig in de rol opgaat, verdwijnt zijn persoon. dat is wreed en onaanvaardbaar.

75. ondanks alles blijven we ons vermaken. niet zozeer om te vertellen hoeveel plezier het maken ons heeft opgeleverd. eerder om aan te tonen hoeveel zweet en tranen het maken ons heeft gekost.

76. wat uiteindelijk aan het publiek wordt getoond is áfmen leze dat in de volgende zin: u krijgt te zien wat uiteindelijk niet werd verworpen.

77. ons ideaal: de toeschouwer kijkt niet alleen, hij blijft steeds productief. en de theaterkunstenaar? hij blijft genieten van zijn verschrikkelijke werk, waar maar nooit een einde aan komt. wat moet hij anders? hij verdient er zijn brood mee. hij blijft eraan verslaafd, aan die onderhoudende vorm van amusement. en hij weet dat het almaar verandert. dat is zijn schrikbarende visioen: het houdt nooit meer op.

brecht

margijn bosch

salman rushdie - 2012 -

joseph anton - een memoir

vertaald door martine vosmaer,

els van der pluym en karina van santen

proloog - de eerste kraai

achteraf, toen de wereld om hem heen explodeerde en het klimrek op de speelplaats vol zat met doodsvogels, was hij boos op zichzelf dat hij niet meer wist hoe ze heette, de bbc-verslaggeefster die hem had verteld dat zijn oude leven voorbij was en zich een nieuw, duisterder bestaan aandiende. ze had hem thuis op zijn privénummer gebeld zonder uit te leggen hoe ze aan dat nummer was gekomen. 'hoe voelt het om te weten dat u zojuist ter dood bent veroordeeld door ayatollah khomeini?' vroeg ze. het was een zonnige dinsdag in londen, maar de vraag sloot het licht buiten. dit is wat hij zei, zonder precies te weten wat hij zei: 'het is geen prettig gevoel.' dit is wat hij dacht: ik ben ten dode opgeschreven. hij vroeg zich af hoeveel dagen hij nog te leven had en bedacht dat het antwoord waarschijnlijk een getal onder de tien was. hij legde de telefoon neer en rende van zijn werkkamer, boven in het smalle huis in islington waar hij woonde, de trap af. de ramen in de woonkamer hadden houten luiken die hij, in een absurde reactie, dichtdeed en vergrendelde. daarna draaide hij de voordeur op het nachtslot.

het was valentijnsdag, maar het ging niet goed tussen hem en zijn vrouw, de amerikaanse schrijfster marianne wiggins. zes dagen eerder had ze hem verteld dat ze niet gelukkig was in het huwelijk, dat ze 'zich niet meer prettig voelde in zijn gezelschap', al waren ze net iets meer dan een jaar getrouwd, en ook hij wist al dat het een vergissing was geweest. nu stond ze te kijken hoe hij zenuwachtig door het huis rende, gordijnen dichttrok en raamgrendels controleerde, zijn lichaam opgeladen door het nieuws, alsof er een elektrische stroom doorheen ging, en moest hij haar uitleggen wat er aan de hand was. ze reageerde goed en begon onmiddellijk met hem te

overleggen wat hun te doen stond. ze gebruikte het woord 'wij'. dat was moedig.

er kwam een auto voorrijden die door cbs-televisie was gestuurd. hij had een afspraak in de studio's van de Amerikaanse zender in bowater house, knightsbridge, om live, via de satelliet, in het ochtendprogramma te verschijnen. 'ik moet gaan,' zei hij. 'het is livetelevisie. ik kan het niet laten afweten.' later die ochtend zou de herdenkingsdienst voor zijn vriend bruce chatwin worden gehouden in de orthodoxe kerk aan moscow road in bayswater. nog geen twee jaar eerder had hij zijn veertigste verjaardag gevierd in homer end, het huis van bruce in oxfordshire. nu was bruce gestorven aan aids en had de dood ook aan zijn deur geklopt. 'hoe moet het met de herdenkingsdienst?' vroeg zijn vrouw. hij had geen antwoord voor haar. hij deed de voordeur open, ging naar buiten, stapte in de auto en werd weggereden, en hij wist het toen nog niet, en het moment waarop hij zijn huis verliet voelde dan ook niet uitzonderlijk beladen, maar hij zou het huis dat vijf jaar lang zijn thuis was geweest niet meer terugzien, tot drie jaar later, toen het al niet meer van hem was.

de kinderen in het klaslokaal in bodega bay, californië, zingen een droevig onzinliedje. she combed her hair but once a year, ristle-te, roistle-te, mo, mo, mo. buiten de school staat een koude wind. uit de hemel komt een eenzame kraai aanvliegen die neerstrijkt op het klimrek op het schoolplein. het liedje dat de kinderen zingen heeft een steeds terugkerend refrein. het

1 begint, maar eindigt niet. het gaat almaar rond. with every stroke she shed a tear, ristle-te, roistle-te, hey-bombo -sity, knicketyknackety, retroquo-quality, willoby-wallaby, mo, mo, mo. er zitten vier kraaien op het

klimrek, en dan komt er een vijfde aan. in de school zingen de kinderen. nu zitten er honderden kraaien op het klimrek en de hemel is gevuld met nog eens duizenden kraaien, als een plaag uit egypte. er is een lied begonnen dat geen einde heeft. als de eerste kraai op het klimrek neerstrijkt, is hij persoonlijk, bijzonder, specifiek. het is niet nodig om een algemene theorie, een bredere betekenis aan zijn aanwezigheid te verbinden. later, als de plaag begonnen is, ligt het voor de hand om de eerste kraai als kwartiermaker te zien. maar als hij op het klimrek landt, is hij alleen nog maar een vogel. de volgende jaren droomt hij over deze scène, en hij begrijpt dat zijn geschiedenis een soort proloog is: het verhaal van het moment waarop de eerste kraai neerstrijkt. als het begint, gaat het alleen over hem; het is persoonlijk, bijzonder, specifiek. niemand is geneigd om er conclusies aan te verbinden. het zal meer dan tien jaar duren voordat het verhaal zo groot wordt dat het de hemel vult, als de aartsengel gabriël aan de horizon, als twee vliegtuigen die hoge gebouwen binnenvliegen, als de plaag van moordzuchtige vogels in de geweldige film van alfred hitchcock.

in het kantoor van cbs was hij het nieuws van de dag. mensen in de redactiekamer en op verschillende beeldschermen gebruikten al het woord dat binnenkort als een molensteen om zijn nek zou worden gehangen. ze gebruikten het woord alsof het een synoniem was voor 'doodvonnis' en hij wilde pedant protesteren dat dat niet was wat het woord betekende. maar vanaf deze dag zou het dat betekenen voor de meeste mensen in de wereld. en voor hem. fatwa.

'ik verkondig de trotse moslimbevolking van de gehele wereld dat de schrijver van het duivelsverzenboek, dat zich tegen de islam, de profeet en de koran keert, en al

degenen die betrokken waren bij de publicatie en zich bewust waren van de inhoud, ter dood zijn veroordeeld. ik vraag alle moslims hen terecht te stellen wanneer ze hen vinden.' iemand gaf hem een uitdraai van de tekst toen hij naar de studio werd gebracht voor zijn interview. zijn oude zelf wilde weer protesteren, deze keer tegen het woord 'veroordeeld'. dit was geen veroordeling door een rechtbank die hij erkende, of die enige jurisdictie over hem had. het was het edict van een wrede, stervende oude man. maar hij wist ook dat de gewoonten van zijn oude zelf geen nut meer hadden. hij was nu een nieuwe zelf. hij was de man in het oog van de storm, niet langer de 'salman' die zijn vrienden kenden, maar 'rushdie', de schrijver van duivelsverzen, een titel die subtiel vervormd was door het weglaten van het woordje 'de'. de duivelsverzen was een roman. duivelsverzen waren verzen die duivels waren, en hij was hun duivelse schrijver, 'satan rushdy', het gehoornde schepsel op de borden die demonstranten door de straten van een ver land meedroegen, de gehangene met zijn uitpuilende rode tong op de grove karikaturen die ze vertoonden. hang satan rushdy. wat was het makkelijk het verleden van een man te wissen en een nieuwe versie van hem te construeren, een verpletterende versie, waar niet tegen op te boksen viel.

2

koning karel i ontkennde de wettigheid van het oordeel dat over hem was uitgesproken. maar dat weerhield cromwell er niet van hem te laten onthoofden. hij was geen koning. hij was de schrijver van een boek.

hij keek naar de journalisten die naar hem keken en vroeg zich af of dit was hoe er gekeken werd naar mensen die naar de galg of de elektrische stoel of de guillotine

werden geleid. een buitenlandse correspondent kwam vriendelijk naar hem toe. hij vroeg de man wat hij moest denken van khomeini's woorden. hoe serieus moest hij ze nemen? was het alleen bloemrijke retoriek of iets wat echt gevaarlijk was? 'o, ik zou me niet al te veel zorgen maken,' zei de journalist. 'khomeini veroordeelt de president van de verenigde staten elke vrijdagmiddag ter dood.'

tijdens de uitzending, toen hem gevraagd werd naar zijn reactie op de bedreiging, zei hij: 'ik wou dat ik een kritischer boek had geschreven.' hij was er trots op, toen en nog steeds, dat hij dit had gezegd. het was de waarheid. hij had niet het gevoel dat dit boek bijzonder kritisch was over de islam, maar, zoals hij die ochtend op de Amerikaanse televisie zei, een godsdienst met leiders die zich zo gedroegen, kon wel wat kritiek gebruiken.

toen het interview afgelopen was, kreeg hij te horen dat zijn vrouw had gebeld. hij belde naar huis. 'kom niet hierheen,' zei ze, 'er staan tweehonderd journalisten op de stoep.'

'ik ga wel naar mijn agent,' zei hij. 'pak een koffer in, dan zie ik je daar.' zijn literair agent, wylie, aitken & stone, hield kantoor in een witgepleisterd huis aan fernshaw road in chelsea. er bivakkeerden geen journalisten buiten – kennelijk had de wereldpers niet verwacht dat hij op zo'n dag naar zijn agent zou gaan – maar toen hij binnenliep, rinkelde elke telefoon in het gebouw en elk telefoontje ging over hem. gillon aitken, zijn britse agent, wierp hem een verbaasde blik toe. hij was aan de telefoon met het brits-indiase parlements lid voor oost-leicester, keith vaz. hij hield zijn hand over de hoorn en fluisterde: 'wil je deze man spreken?' vaz zei tijdens dat gesprek dat wat er

gebeurd was 'ontstellend, absoluut ontstellend' was en zegde 'volledige steun' toe. een paar weken later was hij een van de belangrijkste sprekers tijdens een demonstratie tegen de duivelsverzen, die werd bijgewoond door meer dan drieduizend moslims, en beschreef hij die gebeurtenis als 'een belangrijke dag in de geschiedenis van de islam en groot-brittannië'.

hij merkte dat hij niet vooruit kon denken, dat hij geen idee had welke vorm zijn leven nu moest aannemen, hoe hij plannen moest maken. hij kon zich alleen concentreren op het hier en nu, en het hier en nu was de herdenkingsdienst voor bruce chatwin. 'my dear,' zei gillon, 'vind je dat je moet gaan?' hij had al een besluit genomen. bruce was een goede vriend geweest. 'fuck it,' zei hij, 'laten we gaan.'

marianne kwam aan, met een wat opgejaagde blik in haar ogen, geschrokken door de aanval van fotografen toen ze het huis aan st peter's street 41 uit kwam. de volgende dag zou die blik op de voorpagina van elke krant in het land staan. een van de kranten gaf die blik een naam, met enorme letters: het gezicht van de angst. ze zei niet veel. ze zeiden allebei niet veel. ze stapten in hun auto, een zwarte saab, en hij reed door het park naar

3

bayswater. gillon aitkin reed mee; hij vouwde met een bezorgd gezicht zijn lange, lome lijf op de achterbank.

salmans moeder en jongste zusje woonden in karachi. wat zou er met hen gebeuren? zijn middelste zuster, die al een tijd van de familie was vervreemd, woonde in berkeley, californië. zou ze daar veilig zijn? zijn oudste zuster

sameen, met wie hij nog geen jaar scheelde, woonde met haar gezin in noord-londen, in wembley, niet ver van het grote stadion. wat moest er gedaan worden om hen te beschermen? zijn zoon zafar, pas negen jaar en acht maanden oud, woonde bij zijn moeder clarissa op burma road 60, een zijstraat van green lanes, in de buurt van clissold park. op dat moment leek zafars tiende verjaardag heel ver weg. 'papa,' had zafar gevraagd, 'waarom schrijf je geen boeken die ik kan lezen?' het deed hem denken aan een regel uit 'st judy's comet', een song die paul simon als slaapliedje voor zijn zoontje had geschreven. if i can't sing my boy to sleep, well, it makes your famous daddy look so dumb. 'goede vraag,' had hij geantwoord. 'laat me het boek waar ik nu aan bezig ben afmaken, daarna schrijf ik er een voor jou. afgesproken?' 'afgesproken.' hij had het boek afgemaakt en het was uitgegeven en nu zou hij misschien geen tijd hebben om er nog een te schrijven. je mag nooit een belofte verbreken die je aan een kind hebt gedaan, dacht hij, en toen voegde zijn tollende geest er de idiote aanvulling aan toe: maar is de dood van de schrijver een geldig excuus? zijn geest draaide op moord.

toen hij vijf jaar geleden met bruce chatwin door het 'rode centrum' van australië had gereisd, had hij in alice springs een aantekening gemaakt van een graffito die luidde: surrender, white man, your town is surrounded, en had hij zich moeizaam ayers rock op gehesen terwijl bruce, die trots vertelde dat hij niet lang geleden helemaal tot aan het basiskamp van de mount everest was gekomen, voor hem uit huppelde alsof hij een flauwe helling op wandelde, en had hij geluisterd naar verhalen van de plaatselijke bevolking over de 'dingobaby'-zaak, en geloged in het van vlooien vergeven inland motel, waar een jaar eerder douglas crabbe, een zesendertigjarige

vrachtwagenchauffeur die niets meer te drinken kreeg omdat hij al te dronken was, zijn vrachtwagen in volle vaart de bar in reed, waarbij vijf mensen om het leven kwamen. crabbe moest voorkomen in een rechtszaal in alice springs en ze waren daar gaan luisteren. de chauffeur was keurig gekleed, hield zijn ogen neergeslagen en sprak met een zachte, vlakke stem. hij benadrukte dat hij niet iemand was die zoiets gedaan kon hebben, en toen hem werd gevraagd waarom niet, antwoordde hij dat hij al jaren op die vrachtwagen reed en 'ervoor zorgde alsof het mijn eigen [hier viel een korte stilte, en het onuitgesproken woord in de stilte zou 'kind' zijn geweest] wagen was', en dat een truck slopen voor hem tegennatuurlijk zou zijn. de leden van de jury verstijfden zichtbaar toen ze dit hoorden, en het was duidelijk dat zijn zaak verloren was. 'maar natuurlijk vertelt hij absoluut de waarheid,' fluisterde bruce.

in de geest van één moordenaar stonden vrachtwagens hoger aangeschreven dan mensen. vijf jaar later waren er misschien mensen op weg om een schrijver te executeren vanwege zijn godslasterende woorden, en was het geloof, of een bepaalde interpretatie van het geloof, de vrachtwagen waarvan ze meer hielden dan van een mensenleven. dit was niet zijn eerste

4

godslastering, bracht hij zichzelf in herinnering. zijn beklimming van ayers rock met bruce zou nu ook verboden zijn. de rots, die weer eigendom was van de aboriginals en zijn oude naam uluru had teruggekregen, was heilige grond en klimmers werden niet langer toegelaten. op de terugvlucht van zijn australische reis in 1984 begon hij te zien hoe hij de duivelsverzen moest schrijven.

de dienst in de grieks-orthodoxe kathedraal saint sophia van het aartsbisdom thyateria en groot-britannië, die 110 jaar geleden was gebouwd en weelderig gedecoreerd om op een grote kathedraal van het oude byzantium te lijken, was heel imposant en mysterieus grieks. de rituelen waren bloemrijk byzantijs. blablabla bruce chatwin, psalmodieerden de priesters, bla bla chatwin, blabla. ze stonden op, ze gingen zitten, ze knielden, ze stonden op en gingen weer zitten. de lucht was vervuld van de stank van heilige rook. hij herinnerde zich hoe zijn vader hem als kind in bombay had meegenomen om te bidden op het suikerfeest. daar op de idgah, het bidveld, was het een en al arabisch, een hoop gebons met voorhoofden en opstaan met je handpalmen open voor je als een boek, en veel gemompel van onbekende woorden in een taal die hij niet sprak. 'doe gewoon wat ik doe,' zei zijn vader. ze waren geen religieus gezin en gingen zelden naar dit soort ceremonies. hij had nooit de gebeden of hun betekenis geleerd. van tijd tot tijd een nagebootst gebed en een gemompeld opdreunen, verder kwam hij niet. de betekenisloze ceremonie in de kerk aan moscow road voelde dan ook vertrouwd. marianne en hij zaten naast martin amis en zijn vrouw antonia phillips. 'we maakten ons zorgen om je,' zei martin toen hij hem omhelsde. 'ik maak me ook zorgen om me,' antwoordde hij. bla chatwin bla bruce bla. de schrijver paul theroux zat in de bank achter hem. 'ik neem aan dat we hier volgende week voor jou zijn, salman,' zei hij. er stonden een paar fotografen buiten op de stoep toen hij aankwam. schrijvers trokken over het algemeen geen meute paparazzi. maar tijdens de dienst begonnen er journalisten de kerk binnen te komen. de ene onbegrijpelijke godsdienst trad op als gastheer voor een nieuwsfeit dat ontstaan was door de onbegrijpelijk gewelddadige aanval van een andere

godsdiens. een van de ergste aspecten van wat er gebeurde, schreef hij later, was dat het onbegrijpelijke begrijpelijk werd, het onvoorstelbare voorstelbaar.

--

op deze dag marcheerden er mensenmassa's door de straten van teheran met affiches van zijn gezicht waarvan de ogen waren uitgestoken, zodat hij eruitzag als een van de lijken in the birds, met hun donkere, bloederige, door vogels leeggepikte oogkassen. dat was het onderwerp vandaag: zijn niet erg 'funny' valentine van die bebaarde mannen, die gesluierde vrouwen, en de fatale oude man die op sterven lag in zijn kamer en zijn laatste gooi naar een soort duistere, moordzuchtige roem deed. nadat hij aan de macht was gekomen, had de imam veel van de mensen die hem daar hadden gebracht, en alle anderen aan wie hij een hekel had, laten vermoorden. vakbondsleden, feministen, socialisten, communisten, homoseksuelen, hoeren, en ook zijn eigen voormalige naaste medewerkers. in de duivelsverzen stond een portret van een imam als hij, een imam die tot een monster was uitgegroeid en met zijn reuzenmond zijn eigen revolutie opat. de echte imam had zijn land in een zinloze oorlog met zijn buurland gestort, en voordat de oude man daar een eind aan maakte, was er een hele generatie jonge mensen gesneuveld, honderdduizenden van de jongeren in zijn land. hij had gezegd dat vrede met irak aanvaarden gelijkstond aan gif slikken, maar hij had het geslikt. daarna klaagden de doden de imam aan en werd zijn revolutie impopulair. hij had een manier nodig om gelovigen op de been te brengen en vond die in de vorm van een boek en zijn schrijver. het boek was het werk van de duivel en de schrijver was de duivel en dat verschaftte hem de vijand die hij nodig had. deze schrijver die zich

verstopte in een souterrainflat in islington met de vrouw van wie hij vervreemd was. dat was de duivel die de stervende imam nodig had.

--

hij praatte met zijn zoon, terwijl hij hem stevig vasthield, en op dat moment besloot hij de jongen zo veel mogelijk te vertellen en een zo positief mogelijk beeld te schilderen van wat er aan de hand was; om zafar te helpen de situatie aan te kunnen, kon hij hem het best het gevoel geven dat hij een insider was, hem een ouderlijke versie geven die hij kon vertrouwen en waar hij zich aan vast kon klampen terwijl hij werd gebombardeerd met andere versies, op het schoolplein of op televisie.

(de school was geweldig, zei clarissa, ze hielden foto's en ook een tv ploeg die de zoon van de bedreigde man probeerde te filmen op afstand, en de jongens waren ook fantastisch geweest. ongevraagd hadden ze de gelederen gesloten zodat zafar een normale of bijna normale schooldag kon hebben. bijna alle ouders waren saamhorig geweest, en de een of twee die geëist hadden dat zafar van school gehaald werd omdat zijn aanwezigheid hun kinderen in gevaar kon brengen, waren door het hoofd van de school berispt en hadden zich beschaamd teruggetrokken. het was hartverwarmend te zien hoe die dag moed, solidariteit en principes werden getoond, de beste menselijke waarden die zich afzetten tegen geweld en bijgeloof – de duistere kant van het mensdom – op het moment dat de opkomende vloed van duisternis zo moeilijk te weerstaan leek. wat tot die dag ondenkbaar had geleken, was denkbaar geworden. maar in hampstead, op de hall school, was het verzet al begonnen.)

'zie ik je morgen, pap?' hij schudde zijn hoofd. 'maar ik bel je,' zei hij. 'ik zal je elke avond om zeven uur bellen. als je er niet bent,' zei hij tegen clarissa, 'laat dan alsjeblieft een bericht achter op het antwoordapparaat thuis om te zeggen wanneer ik wel kan bellen.' het was begin 1989. de woorden pc, laptop, gsm, mobiele telefoon, internet, wifi, sms en e-mail waren of nog niet bekend of heel nieuw. hij had geen computer of mobiele telefoon. maar hij had wel een huis, ook al kon hij daar de nacht niet doorbrengen, en in dat huis stond een antwoordapparaat, dat hij kon bellen, om zijn boodschappen te ontvangen, nee, 'af te luisteren', een nieuw gebruik van een oud begrip. 'zeven uur,' herhaalde hij. 'elke avond, oké?' zafar knikte plechtig. 'oké, pap.'

8

hij reed alleen naar huis en het nieuws op de radio was een en al ellende. twee dagen eerder was er een 'rushdie-rel' geweest voor het cultureel centrum van de vs in islamabad, pakistan. (het was niet duidelijk waarom de verenigde staten verantwoordelijk werden gehouden voor de duivelsverzen.) de politie had op de menigte geschoten en nu waren er vijf doden en zestig gewonden. de demonstranten droegen borden mee waarop rushdie, you are dead stond. nu was het gevaar vergroot door het iraanse edict. ayatollah khomeini was niet zomaar een machtige geestelijke. hij was het hoofd van een staat die opdracht had gegeven tot moord op een burger van een andere staat, over wie hij geen jurisdictie had; hij had moordenaars in dienst die eerder waren ingezet tegen de 'vijanden' van de iraanse revolutie, inclusief vijanden die buiten iran woonden. er was weer een nieuw woord dat hij moest leren. daar klonk het, op de radio:

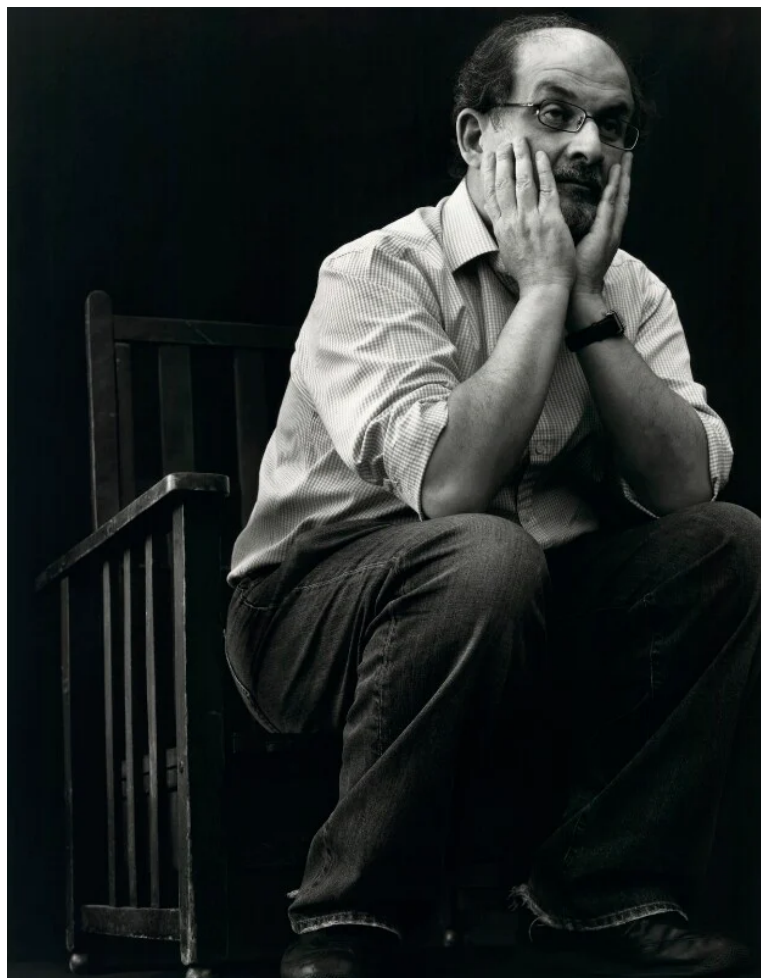
'extraterritorialiteit'. ook bekend als 'door de overheid gefinancierd terrorisme'. voltaire had ooit gezegd dat het gunstig was voor een schrijver om dicht bij een internationale grens te wonen zodat hij veilig de grens over kon glippen wanneer hij de woede van machtige lieden had uitgelokt. voltaire zelf verruilde frankrijk voor engeland nadat hij een aristocraat, de chevalier de rohan, had beleedigd, en bleef zeven jaar in ballingschap.

maar tegenwoordig was in een ander land leven dan je achtervolgers niet langer voldoende. nu was er de 'extraterritoriale actie'. met andere woorden: ze kwamen je achterna.

de avond op lonsdale square was koud, donker en helder. er stonden twee politieagenten op het plein. toen hij uit zijn auto stapte, deden ze alsof ze hem niet zagen. ze maakten een kleine ronde, hielden de straat bij het appartement zo'n honderd meter in elke richting in de gaten en hij kon hun voetstappen nog horen toen hij al binnen was. hij realiseerde zich, in die door voetstappen onderbroken stilte, dat hij zijn leven niet meer begreep, zoals het was en zoals het zou kunnen worden, en hij dacht voor de tweede keer die dag dat er misschien niet veel leven meer zou zijn om te begrijpen. pauline vertrok naar huis en marianne ging vroeg naar bed. het was een dag om te vergeten. het was een dag om te onthouden. hij stapte in bed naast zijn vrouw, ze draaide zich naar hem toe en ze omhelsden elkaar, stijf, als een ongelukkig getrouwd stel, wat ze ook waren. daarna lagen ze gescheiden, ieder met zijn eigen gedachten, zonder de slaap te vinden.

voetstappen. winter. een zwarte vleugel die op een klimrek fladdert. ik verkondig de trotse islamitische bevolking

van de hele wereld ristle-te, rostle-te, mo, mo, mo. hen te-
recht te stellen wanneer ze hen vinden. ristle te, rostle-te,
hey bombosity, knickety-knackety, retroquo quality, wil-
loby wallaby, mo, mo, mo.

rushdie

vincent vandenbergh

interview met ko van dijk midden jaren zestig

het toneel is een heel aparte wereld, waar iedereen die
daar buiten staat niets vanaf weet.

ik vind het zo langzamerhand ook vervelend worden dat
iedereen zo quasi in de geheimen van het toneel wordt
ingewijd.

de toneelspeelkunst wordt zo langzamerhand door quasi
moderne opvattingen zo naar buiten gebracht hè, alle

geheimen die worden zo openbaar gemaakt iedereen
wordt er zo ingehaald
bepaalde stukken worden op open tonelen gespeeld in-
gebouwd in een zaal, daar ben ik helemaal op tegen.

ten eerste doet iedereen of dat allemaal nieuw is, maar
dat bestond al 20 000 jaar voor christus, en ten tweede,
het is een dusdanige eigen wereld, alles wat daarin ge-
beurt is voor een ander die daar buiten staat eigenlijk he-
lemaal niet een belevenis of leuk, want als je op het to-
neel staat,

is dat een -ik doe er niet heilig over- een aparte wereld ja,
ja, die niemand iets zegt als buitenstaander. het enige
wat het toneel met het publiek te maken heeft, is als het
publiek vanuit een zaal ziet, dat daar een vak wordt uitge-
oefend

maar wat daar op het toneel gebeurt, ja, dat is net als in
een huwelijk, vind ik. daar leven een man en een vrouw
in een huis en alles wat dat huwelijk aangaat daar heeft -
au fond - iemand, die buiten de deur staat, geen flikker
mee te maken. de mensen kunnen alleen objectief zeg-
gen , ach, dat lijkt ons wel een aardig huwelijk, dat lijkt
ons een verkeerd huwelijk

en daarom kun je ook moeilijk dingen gaan vertellen over
wat er op het toneel is gebeurd. een idiote verspreking,
dat men vergeet op te komen. quasi leuke gevallen,
die helemaal niet eens meer leuk zijn voor de toneelspe-
ler als hij ze navertelt, die alleen maar gek zijn als het ge-
beurt, op het moment dat het gebeurt.

het is -en het moet ook zo blijven volgens mij- een ge-
heimzinnig beroep

maar het wordt zo langzamerhand gemeengoed, iedereen moet alles weten over toneel. maar ik geloof dat dat, én voor de toneelspeler, én voor de toneelspeelkunst, én voor het publiek, alle drie, niet goed is als ze er alles over weten. toneelspelers weten er zelf niet eens alles over

een toneelspeler vind ik een wonderlijk mens. ik bedoel hier niet mee dat hij zo buitengewoon is, god, integendeel, ik geloof dat die eh ... er is niets buitengewoons aan, alleen hij is anders.

ik heb vorig jaar 221 avonden gespeeld, vier grote verschillende rollen, en ik heb een regie gedaan. je repeteert 50 dagen per toneelstuk, die 400 middagen en avonden is die man of vrouw erop uit iemand anders te zijn, anders te denken dan jezelf. anders te leven, anders te bewegen. als je dat nou als vak hebt, 36 jaar lang, ik wil alleen maar zeggen dat een toneelspeler -zonder het woord 'abnormaal' in de ongunstige zin te gebruiken- niet een normaal mens is. een psychiater zou er een heerlijke kluiif aan hebben.

van dijk

hier in nederland heeft men een verkeerd begrip over toneelspelers hier in nederland zit men altijd tegen een toneelspeler aan te glotsen 't is afgrijselijk, als ik een televisie heb gedaan -omdat dit land helemaal niet toneelminde is- na zo'n televisie kan ik me gewoon niet op straat vertonen. in amsterdam loop je geen 10 passen meer zonder dat ze op je afkomen. en dingen tegen je roepen, 't is verschrikkelijk. de mensen bedoelen het allemaal goed hoor. en iedere keer als ik er iets van zeg, denken ze: oh god, we mogen meneer niet groeten. dan is het de volgende keer nog vreselijker.

het toneel is een eenzame kunst. maar ik geloof erin ' en ik geloof in god. in god. daar heb ik mijn talent van. ik geloof dat de mens niet zonder geloof kan, als je in niets gelooft dan is er niets, vind ik. dan is er niets.

geloof je in niets, dan ben je zelf ook niets, en dan kun je tot alles vervallen, dan is er geen norm. in het leven moet een norm zijn als er geen norm is, is het leven zinloos. vind ik hè. dan kan je in de stront gaan zitten

dus ja, ik geloof. ik geloof gewoon. ik maak 1001 fouten. maar ik geloof. ik geloof positief. positief. ik heb behoefte aan geloof, omdat ik in mij misschien dingen ontdek, waarvan ik denk, hier moet ik grenzen aan stellen.

er heerst in mij een grote ontevredenheid. niet om het geld, maar ik ben ontevreden van binnen, natuurlijk ben ik ontevreden. ik moet ervoor waken, en ik geloof niet, nee. ik- mag nooit verbitterd worden, maar tevreden, nee nee nee, absoluut niet.

ik repeteer nu een schnitzler, een hele moeilijke rol, over twee weken heb ik première, en ik ben in paniek. innerlijk in paniek, dat ik het niet zal halen, dat ik 'm niet pak. dat is vinden, dat is zoeken. door mijn vak ben ik een zoekend mens. het is niet hysterisch wat ik zeg: mijn vak dat is geloven.

vincent vandenbergh, bert wagenaar van kreveld

jorge louis borges

twee sonnetten

vertaling: paul claes

everness

sólo una cosa no hay. es el olvido.
dios, que salva el metal, salva la escoria
y cifra en su profética memoria
las lunas que serán y las que han sido.

ya todo está. los miles de reflejos
que entre los dos crepúsculos del día
tu rostro fue dejando en los espejos
y los que irá dejando todavía.

y todo es una parte del diverso
cristal de esa memoria, el universo;
no tienen fin sus arduos corredores

y las puertas se cierran a tu paso;
sólo del otro lado del ocaso
verás los arquetipos y esplendores.

één ding bestaat er niet: vergetelheid.
god wil zowel metaal als schroot bewaren
en zijn profetische herinnering beidt

de manen die er zullen zijn en waren

want alles is er al. de duizend beelden
die tussen dageraad en avondval
je oogopslag aan spiegels al verspeelde,
de duizend die je nog verspelen zal.

en alles is een deel van het kristal
dat die herinnering weerkaatst, het al;
er komt geen einde aan zijn steile gangen

en deuren slaan achter je schreden dicht;
slechts generzijds van de zonsondergangen
zie je de archetypen en het licht

al espejo

por qué persistes, incesante espejo?
por qué duplicas, misterioso hermano,
el menor movimiento de mi mano?
por qué en la sombra el súbito reflejo?

eres el otro yo de que habla el griego
y acechas desde siempre. en la tersura
del agua incierta o del cristal que dura
me buscas y es inútil estar ciego,

el hecho de no verte y de saberte
te agrega horror, cosa de magia que osas
multiplicar la cifra de las cosas

que somos y que abarcan nuestra suerte.
cuando esté muerto, copiarás a otro
y luego a otro, a otro, a otro, a otro ...

borges

aan de spiegel

waarom volhard je, eeuwige spiegeling?
waarom herhaal je; duistere verwant,
de vluchtigste beweging van mijn hand?
waarom die weerschijn in de schemering?

jij bent volgens de griek het ander ik
en spiedt sinds alle tijden. in gewiegl
van waterglans en in de strakke spiegel
zoek jij naar mij ondanks mijn blinde blik.

het feitje niet te zien en daar te weten
verhoogt mijn huiver, toverding dat dwingen
durft tot vermenigvuldiging der dingen
die wij zijn en die ons zijn toegemeten.

als ik dood ben, verdubbel je een ander
en nog een ander, ander, ander, ander ...

florian diepenbrock

bespreekt de ontvangst van 'de collectieven'
'het is gezien, het is niet onopgemerkt gebleven!'

alexander nieuwenhuis

leest uit: 'het levende laten opvlammen'

van baptiste morizot 2022

vertaling: gertrud maes

de metafoor van een nieuwe strijd om het vuur activeert
het duale idee dat vaak uit het oog wordt verloren - dat
we het levende inderdaad moeten beschermen, maar pa-
radoxaal genoeg als iets wat sterker is dan wij, ouder is
dan wij. een kracht, een weefsel, een proces dat ons heeft
gemaakt. in de traditie van onze cultuur leeft het vooroor-
deel dat iets wat beschermd moet worden altijd zwakker
is dan wij, kwetsbaarder, ondergeschikt aan ons. philippe
descola laat in par-dela nature et culture zien dat het rela-
tieschema van 'bescherming' per definitie asymmetrisch
is; het impliceert automatisch dat de beschermeling lager
staat dan de beschermer. dit model draagt het stempel
van het naturalisme: de zorg voor de leefomgeving den-
ken als 'bescherming' is een eigenaardigheid van dege-
nen die de 'natuur' hebben bedacht als een anders-zijn
tegenover een superieure mens die als enige een ratio-
neel innerlijk bezit.

we moeten de oude 'natuurbescherming' opnieuw den-
ken, in termen van verdediging van de levende wereld,
juist omdat die in niets ondergeschikt is aan ons. 'de na-
tuur beschermen' is eerder deze paradox, die zelden naar
voren wordt gebracht: beschermen wat krachtiger, mach-
tiger is dan wij. waken over de gloeiende kooltjes van een

gul vuur. een ambivalent vuur, want net als vuur is het levende er niet voor ons, het is niet altruïstisch. het is een en al gulheid, maar het kan gevaarlijk zijn, we moeten ermee onderhandelen.

de metafoor van het verdedigen van het vuur appelleert zeker aan beschermende gevoelens, maar die blijven verre van de vreemde, megalomane houding van medelijden met de 'natuur': een houding waarbij de bescherming van het levende wordt gedacht volgens het model van bescherming van kwetsbaren, kinderen, gehandicapten, weerloze wezens waarvoor wij de verantwoordelijkheid dragen. de metafoor van het vuur geeft het levende de paradoxen terug die ons ermee verbinden: wij hebben geen macht over het levende, maar we kunnen het verdedigen; het levende is onze wereld, maar dat zijn die aarzelende kooltjes ook; het is verzwakt door ons toedoen, maar krachtiger dan wij; het roept om onze bescherming, maar het is veel groter dan wij. het levende verdedigen is het levende laten opvlammen. daarom is bescherming alleen zinnig in vormen die inzetten op de eigen kracht ervan: wij hebben de middelen noch de competenties om het levende te 'redden' met technologische ingrijpen, met een kunstmatig ontwerp van een nieuw ecosysteem voor de aarde, bestuiving met drones, of geo-engineering. de kracht van het levende gaat ons ver te boven, wat betekent dat het alleen door eigen toedoen kan herstellen als wij het met rust laten, als wij de juiste omstandigheden terugbrengen zodat de eigen veerkracht en de oorspronkelijke overvloed ervan tot uiting kan komen. de innerlijke krachten ervan vrijmaken, door simpelweg te helpen bij het herstel van de voorwaarden waaronder de eigen energiestroom, de grondstoffenkringlopen, het evolutie potentieel tot uitdrukking komen. beschermen wat ons te boven gaat en waar we deel van zijn.

morizot

jan raes

jill lepore

these truths 2022 fragment

on december 12, 1799, after riding his horse through snow that turned to rain, washington fell ill. two days later, at four o'clock in the afternoon, in his bedchamber on the second floor of his mansion at mount vernon, as he lay dying, he asked his wife, martha two different wills that he had left on his desk. he read them over slowly and carefully and then asked her to burn one of them. later that day, he breathed his last, surrounded by his wife, his doctor, his secretary, and four of his slaves: caroline and molly, housemaids; christopher, a manservant; and charlotte ; a seamstress. when washington died, the black poelen in that room outnumbered the white people. during his second term, washington had written to his secretary that he wished 'to liberate a species of property i possess, very repugnant to my own feelings.' he had arranged for this to be done, ut only after his death. in the will that he had prepared only that summer-- he had written: 'upon the decease of my wife... all the slaves which i hold in my own right shall receive their freedom.' there were more than three hundred people enslaved at mount vernon: washington owned 123; the rest were his wife's. washington's will was published in newspapers

from maine to georgia, as he knew it would be. everyone at mount vernon knew the terms of his will. his 123 slaves would be freed only upon martha washington's death. his wife, understandably, feared she might be murdered.

lepore

in mount vernon ligt de niet verbrande versie van het testament bewaard...ook de plek waar hij 123 slaven ongelukkig maakte bij zijn overlijden door ze niet te bevrijden. zoals ik zei was het menselijk ongeluk immens want washington's vrouw martha was niet zo een goed bedoelend persoon. zij bevrijdde op haar sterfbed de slaven van george washington, zoals zijn testament vereiste, maar ze hield haar eigen 200 slaven in bezit en gaf dat bezit door aan haar kinderen... martha creeerde door haar 200 slaven niet vrij te laten nog een grotere mensenrechtenschending omdat de 123 slaven die ze moest bevrijden in opdracht van haar overleden man, intieme relaties (inclusief kinderen) hadden met de 200 slaven die martha niet bevrijdde bij haar dood. dus hele gezinnen werden door haar onwil opgesplitst in bevrijde en niet bevrijde slaven. ze deed niets illegaals.

--verantwoording ligt bij:

open kunstenaarsvereniging

'de (eerste) republiek' (sinds 1992)

en 'de balie' (sinds 1982)

--inlichtingen:

<https://debalie.nl/>

<https://www.discordia.nl/>

<https://www.stan.be/>

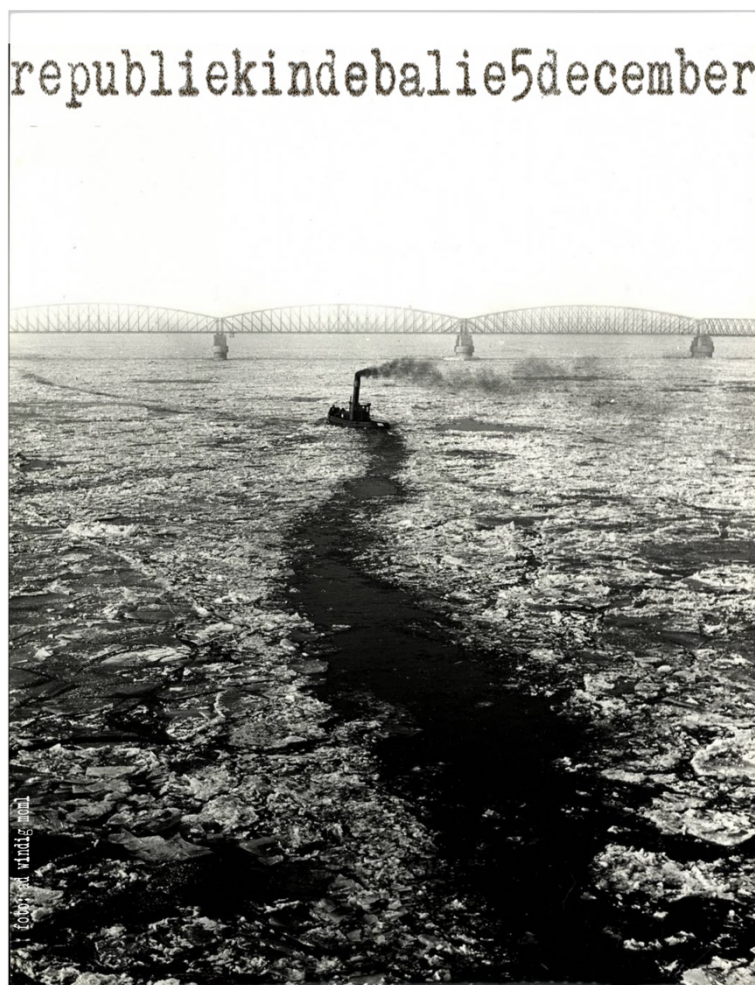
<https://barreland.nl/>

<https://deroovers.be/>

<https://theatertroep.nl/>

cooperatielenz@gmail.com

--deze keer met: matthias de koning, vincent vandenbergh, annette kouwenhoven, , margijn bosch, jan joris lamers. alexander nieuwenhuis, maureen teeuwen, bert wage- naar van kreveld, jan raes, florian diepenbrock, ea.

--correspondentie: --riserv@gmail.com